

GŁÓWNE KIERUNKI ROZWOJU DYSCYPLINY – EKONOMIKA ROLNICTWA

Pojęcie ekonomiki rolnictwa można widzieć wąsko bądź szeroko. W tym pierwszym znaczeniu ekonomika rolnictwa jest postrzegana jako dyscyplina stosowana, nawiązująca do teoretycznych osiągnięć ekonomiki i zajmująca się rolnictwem, a ostatnio nawet szerzej – gospodarką żywnościową, obejmującą rolnictwo, przemysły produkujące środki produkcji dla rolnictwa, przemysły przetwarzające surowce rolnicze, obrót towarowy.

W szerszym i bardziej potocznym znaczeniu ekonomika rolnictwa widziana jest jako zbiór dyscyplin różniących się metodą i przedmiotem badań od dyscyplin przyrodniczych i technicznych, które mają znaczenie w rolnictwie. Do ekonomiki rolnictwa, poza samą dyscypliną ekonomiki rolnictwa, wlicza się politykę rolną, zarządzanie gospodarstwem rolniczym, rachunkowość, marketing, spółdzielczość, metodykę doradztwa rolniczego. Można do tego zestawu dodać jeszcze zarządzanie małym i średnim przedsiębiorstwem pracującym w otoczeniu rolnictwa, organizację pracy i ewentualnie inne dyscypliny.

W tym opracowaniu wykorzystuję drugi sposób definiowania pojęcia ekonomiki rolnictwa. Uważam, że jest on bardziej praktyczny.

Ekonomika rolnictwa ulega obecnie w naszym kraju głębokim przeobrażeniom.

Część dotychczasowej wiedzy i metod badawczych zdewaluowała się, utraciła znaczenie. Środowisko ekonomistów rolnych zaczyna stopniowo przyswajać teoretyczne osiągnięcia ekonomiki rynkowej, trwa spolszczanie pojęć nawiązujących do gospodarki rynkowej, narasta wiedza o metodach badań przydatnych w nowych warunkach.

Rysują się pytania o tempo tych przekształceń, stopień otwarcia na pomoc doradztwa w edukacji ekonomicznej producentów rolnych itp.

Środowisko ekonomistów rolnych zaczyna odczuwać braki kadrowe. Część młodych ekonomistów, z uwagi na niskie płace w szkołach wyższych i instytutach badawczych, podejmuje prace w instytucjach trzecich, część odchodzi z nauki. Opóźnia to, a niekiedy nawet uniemożliwia, procesy przekształceniowe.

Mój pogląd na kierunki rozwoju ekonomiki rolnictwa ograniczę do uwag odnoszących się do trzech zagadnień: szkolenia nauczycieli akademickich i pracowników badawczych, pożądaných kierunków badań oraz rozwoju doradztwa rolniczego.

Szkolenie kadry

Niezbędne jest kształcenie młodych zdolnych ludzi w przodujących uniwersytetach w USA i w Europie Zachodniej w kierunkach: ekonomika rolnictwa, ekonomia, polityka rolna, rozwój obszarów wiejskich, zarządzanie: gospodarstwem rolniczym, małym i średnim przedsiębiorstwem, marketing, spółdzielczość. Mogą to być studia na poziomie magisterskim i doktorskim. Chodzi o to, by opanować w sposób systematyczny tę sumę wiedzy, która została osiągnięta przez przodujące na świecie ośrodki naukowe w ostatnim półwieczu.

Służyć temu może system pożyczek pozwalających odbywać studia za granicą. Po powrocie i podjęciu pracy, zgodnie z nabytą wiedzą, konieczne jest wysokie wynagrodzenie, które pozwoli szybko spłacić pożyczkę.

Potrzebne jest spolszczenie zachodnich podręczników z wymienionych wcześniej dziedzin. Pogłębiałoby to procesy przekształceń i uczyniłoby je bardziej masowymi. Niestety tutaj też potrzebne są pieniądze. Kto z ekonomistów zdobędzie się dziś na długotrwały wysiłek, pozbawiając się dodatkowych dochodów w czasie tłumaczenia? Potrzebne są też środki na opłacenie nabycia praw do tłumaczenia. Środowisko odbiorców tłumaczonych książek nie jest liczne, żadna więc firma wydawnicza nie zainwestuje pieniędzy w takie przedsięwzięcie. Bez pomocy z zewnątrz tłumaczenie podręczników w pożądanym tempie i skali nie będzie możliwe.

Pożądane kierunki badań

Poniżej zestawiam pożądane obszary badań nadając im określony porządek. Jest on wyrazem ich znaczenia. Zaczynam od najważniejszych zagadnień.

1. Przekształcenia strukturalne obszarów wiejskich.

Potrzebny jest duży wysiłek badawczy, który pozwoli dopracować się zintegrowanego modelu rozwoju polskiej wsi. Wsi widzianej nie tylko jako obszar, gdzie ma miejsce produkcja rolnicza, lecz jako obszar, który służy także rekreacji, jako doskonałe miejsce zamieszkania, a także gdzie rozwija się „mały przemysł”, wykorzystujący lokalne zasoby rzeczowe i zapewniający miejsca pracy. Chodzi zarazem o rozwój, który nie niszczy równowagi ekologicznej na danym obszarze.

Odpowiednie analizy oraz opracowania syntetyzujące obejmują: przemiany struktury agrarnej i form organizacyjnych gospodarstw rolnych, nowe systemy produkcji rolniczej, np. rolnictwo integratywne, przemiany zachodzące w przemyśle rolno-spożywczym i w innych gałęziach „małego przemysłu” funkcjonującego na obszarach wiejskich, przemysł turystyczny, usługi, infrastrukturę, obszary chronione ze względu na walory ekologiczne, rozwój regionalny.

2. Polityka rolna w warunkach przejściowych.

Postuluję potrzebę prowadzenia poważnych studiów nad alternatywnymi kierunkami polityki rolnej, a także sporządzanie ocen skutków realizowanej polityki. Istnieją pytania, na które dziś nie mamy odpowiedzi: czy polskie rolnictwo powinno produkować tzw. zdrową żywność czy też powielić drogę rozwoju, którą przeszły kraje zachodnie, jakie powinny być kierunki polskiej specjalizacji w światowej produkcji żywności i inne?

Nie ma doświadczeń innych krajów, które mogłyby być w pełni inspiracją dla polskich rozwiązań. Musimy sami szukać najkorzystniejszych wariantów naszej polityki rolnej.

3. Ocena skutków dla polskiej gospodarki żywnościowej zrzeszenia z EWG, a także ewentualnej realizacji umów GATT-owskich.

Dzisiaj ośrodki badawcze w USA posiadają precyzyjniejsze oceny skutków gospodarczych zrzeszenia naszego kraju z EWG niż oceny prowadzone w Polsce.

Trudno tym opracowaniom zarzucać stronniczość, ale mimo to celowe byłoby powstanie większego rodzimego środowiska naukowego, które będzie studiować te zagadnienia. Będą one miały olbrzymie znaczenie przez 10 lat, a nawet dłużej.

4. Stan wyżywienia poszczególnych grup ludności kraju.

Niezbędne są analizy popytu na produkty żywnościowe. Trzeba także ustalać skalę niedożywienia poszczególnych grup społecznych, jakość spożywanych produktów, skażenia itp. Rezultatem badań byłyby wskazania dla rodzimej polityki żywnościowej.

5. Studiowanie sytuacji na rynkach produktów rolniczych i żywnościowych poten-

cjalnych importerów polskiej żywności (kraje arabskie, kraje powstałe po rozpadzie ZSRR, Europa Zachodnia, inne obszary).

6. Badania prognostyczne dotyczące sytuacji na poszczególnych rynkach krajowych (mięso, mleko, zboże, ziemniaki, cukier, nasiona roślin oleistych, warzywa, owoce; rynki: ziemi, pracy na obszarach wiejskich, środków produkcji dla rolnictwa, kredytów).

Badania pozwolą korygować bieżącą politykę rolną, służąc głównie ograniczeniu nadmiernych wahań cen. Mają też znaczenie dla stabilizacji sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych oraz innych podmiotów gospodarczych gospodarki żywnościowej.

7. Racjonalne sposoby gospodarowania w rolnictwie.

Potrzebne są opracowania służące optymalizacji dróg rozwoju gospodarstw, skutecznej ich adaptacji do nowych warunków, ograniczania ryzyka producentów rolnych itp.

Rozwój doradztwa ekonomiczno-organizacyjnego

Potrzebne są przykłady skutecznych rozwiązań organizacyjnych, np. gospodarstwa grupowe, gospodarstwa powstałe na ziemi dzierżawionej z Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa itp., a także poradnictwo prawne związane z obrotem ziemią, prowadzenie księgowości ułatwiającej zarządzanie, sporządzanie business planów, organizacja spółdzielni rolniczych służących interesom członków – producentów rolnych itp.

Polscy producenci rolni odzwyczaili się od podejmowania decyzji w warunkach ryzyka ekonomicznego i niewielkiej nadwyżki wpływów nad wydatkami. Racjonalizacja zarządzania jest w takich warunkach jedynym zasadnym rozwiązaniem. Potrzebna jest zatem rolnikowi pomoc w kontaktach z instytucjami prawa, z bankiem. Potrzebna jest też pomoc w kontaktach rolników z rynkami produktów oraz środków produkcji. W tym ostatnim przypadku chodzi o prognozy rozwoju sytuacji na poszczególnych rynkach oraz o rozwój spółdzielczości. Pozwalają one zdjąć część ryzyka z producentów rolnych przy podejmowaniu przez nich decyzji służących przystosowywaniu gospodarstw do nowych warunków.

Potrzebne są popularne opracowania, uwzględniające specyfikę gospodarki żywnościowej i wsi, które dotyczą: wyceny majątku trwałego, analizy finansów przedsiębiorstw i gospodarstw, zarządzania gospodarstwem oraz małym przedsiębiorstwem, rachunkowości, spółdzielczości wiejskiej, prawnych aspektów przekształceń własnościowych, powstawania i funkcjonowania przedsiębiorstw, takich jak: spółki cywilne, spółki prawa handlowego, przedsiębiorstwa joint ventures.

Często zapominamy, że ważną barierą utrudniającą przekształcenia rolnictwa jest nie tylko bariera finansowa (kosztowne kredyty, niskie dochody producentów rolnych). Ważne są też niedostateczne umiejętności producentów o pożądanych

zachowaniach w nowych warunkach i brak pomocy, która tę barierę pomoże pokonać.

Kończąc stwierdzam, że ekonomika rolnictwa przechodzi okres przewartościowań. Niedostatki tego procesu mogą się odbić głęboko na tempie przemian całej gospodarki żywnościowej.

Powyższe opracowanie kończy prezentację propozycji badań, opracowanych przez członków zespołu.